

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА
РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.

Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони

МИГ „Преспа-общини Баните, Лъки и Чепеларе“
Подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на
стратегия за водено от общностите местно развитие“
Мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“

Анализ на на територията на
МИГ „Преспа-общини Баните,
Лъки и Чепеларе“

**„Идентифициране на възможности за
създаване на социални предприятия като
алтернативна форма за развитие на
територията“**

ПРОДУКТ НА
СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЯТИЕ

**МИГ „Преспа – общини Баните, Лъки и Чепеларе“
Май - юни 2022 г.**

„За да имаме проспериращо общество в България е необходим не само икономически напредък, но и сплотеност, споделен интерес, сигурност, законност и ред. Когато се задоволяват потребностите и на малката общност и индивидите, когато се обърнем към доброто, към възбуждане на духовността, културата, ценностите, можем да очакваме промяна за цялото общество“

Целта на настоящия анализ е да се разкрие същността и обхвата на социалното предприемачество като се идентифицират неговите специфични характеристики, които го отличават както от другите форми на предприемачество, така и от социално ориентираните инициативи и дейности. В обхвата на социалното предприемачество попадат огромна съвкупност от инициативи и дейности, които имат потенциал да решават значими социални проблеми на обществото и биха могли да донесат позитивна промяна за общностите в територията на МИГ „Преспа“ стига да се планират и прилагат с нужното внимание, прецизност и оценка на въздействието. Настоящият анализ обсъжда потенциала на средата за развитие на социално предприемачество в територията на МИГ с цел да се намери баланс в съответствие, с който да се създадат условия, благоприятстващи развитието и пазарната приложимост на социалното предприемачество в територията на МИГ. Това ще даде възможност и иновативен инструмент на местната общност да се справи със съвременните предизвикателства, които изискват решения, съчетаващи икономическо и социално благополучие на териториите. В анализа ще бъдат разгледани възможностите за финансиране, наличието на предпоставки в територията за развитие на социално предприемачество и ще бъдат изготвени препоръки за прилагане и въздействие. Чрез анализа ще се популяризират примери за добри практики, които имат потенциал да бъдат приложени в територията на МИГ „Преспа“

Анализът включва изследване на наличната информация за социалните предприятия в Република България и на ниво ЕС. Разгледани са законовите и подзаконовите нормативни документи, които регулират сферите на дейност на социалните предприятия. Настоящият анализ е опит да се обобщи съществуващата информация за типа социални предприятия, за механизмите за финансиране, както и за предизвикателствата пред тях основно през призмата на местното самоуправление. Направено е представяне на ситуацията – на общеевропейско ниво и на национално ниво, тенденциите в развитието на социалното предприемачество, възможностите за развитието на социалните предприятия, формите за съществуването им, като са посочени и няколко примера за тип социално предприемачество, развивано на местно ниво.

Използваната методология се базира на проведени анализи, които включват:

- Преглед на най-актуалните стратегически документи;
- Анализ на съществуващата правна рамка за регламентиране на дейността на социалните предприятия;
- Преглед на най-важните сектори, в които работят социалните предприятия;
- Данъчни облекчения за социалните предприятия и техните дарители;

При изготвянето на анализа са използвани следните подходи:

Изследователски подход - изследване и анализ на нормативни документи, свързани с дейността на социалните предприятия, с фокус да се изследват възможностите и да се изготвят препоръки за развитие и създаване на социални предприятия в територията на МИГ;

Системен подход – обследване на секторната насоченост и дейност на социалните предприятия;

Прагматичен подход - отчитане на реално съществуващите нормативни бариери , данъчни и финансови стимули за социалните предприятия и предлаганите мерки за

прагматични краткосрочни и дългосрочни решения за развитие на социално предприемачество в територията на МИГ „Преспа“.

Увод

В съвременен план предприемачеството е ключов фактор за развитието на икономиките и повишаването на благосъстоянието на обществото. Както в развитите, така и в развиващите се страни чрез предприемачеството се решават важни икономически и социални задачи като намаляване на безработицата, повишаване на иновационната активност, ускоряване на структурните промени на икономиката, регионално развитие и др. Предприемаческата дейност води до поява на нови бизнес модели, които повишават производителността на икономическите агенти в частност и конкурентоспособността на икономиката като цяло. От своя страна социалното предприемачество, като нова форма на предприемачество, трайно привлече вниманието на обществото, академичните среди и практиците. Социалното предприемачество е една от темите, които от няколко години стоят активно в дневния ред на дългосрочното планиране. Все по-често държавите, бизнеса, общините и неправителственият сектор разпознават възможностите, които социалните предприятия предоставят за справяне със социални проблеми от различно естество и намирането на трайни решения за преодоляването на социалната изолация на уязвими групи от обществото ни. Непрекъснато се увеличава броят на социалните предприемачи, техните инициативи и възможностите за финансирането им. Социалните предприемачи изграждат иновативни бизнес модели, които са изцяло подчинени на крайната цел да създават стойност, решавайки социално значим проблем. Често те осъществяват дейността си без да търсят лична изгода или да акцентират на печалбата, която могат да реализират. В България, а и в Европа няма едно единствено определение за това какво всъщност представлява социалното предприемачество. В Закона за предприятията на социалната и солидарна икономика, влязъл в сила от 02.05.2019 г. е дадено следното определение: Социалната и солидарна икономика е форма на предприемачество, насочено към една или няколко социални дейности и/или социални цели, осъществявани от предприятия, включително чрез производство на различни стоки или предоставяне на услуги, в сътрудничество с държавните или местните органи или самостоятелно.

За да се разбере по-добре социалното предприемачество, трябва да се обърне внимание на това, че то е различен начин на икономическа активност (правене на бизнес, стопанска дейност), която смесва находчивостта на бизнеса със социална мисия, умелото съчетаване и баланс на социални и икономически цели. Социалното предприемачество представлява дейности, насочени към разрешаването на важни обществени проблеми, като тези дейности носят и приходи за предприемача. То е баланс между организациите с идеална цел и обикновените бизнес начинания, защото може да се самоиздържа и да носи печалба и едновременно с това да помага за преодоляването на социални трудности.

Социалното предприемачество има няколко ключови характеристики:

- Социалност - контекст, процес и/или резултат, които са от обществена полза;
- Иновация - създаване на нови идеи и модели, които отговарят на социални и екологични проблеми;
- Пазарна ориентация - перспектива, ориентирана към конкуренция и насочена към ефективност, която води до по-голяма отговорност и сътрудничество между секторите.

Социалните предприятия притежават всички отличителни белези на традиционните предприятия:

- произвеждат стоки и услуги;
- използват производствени фактори, които имат ясна себестойност;

- автономни са;
- поемат значително ниво на икономически риск.

Тяхната дейност има и социален аспект:

- преследват ясна социална цел;
- служат на обществото или на определена група от хора, намираща се в неравностойно обществено положение;
- не търсят максимизиране на печалба, за да я разпределят между участниците в капитала на предприятието.

Най-важната характеристика на социалното предприемачество е видимия социален ефект, който се изразява във влягане на генерираните приходи за подпомагане на целевите групи; участие на част от целевите групи в стопанската дейност /създаване на заетост/ и предоставяне на услуги, непривлекателни за бизнеса, на хора в неравностойно положение; създаване на възможности за професионална и социална интеграция; създаване на социална добавена стойност и спестяване на социални разходи.

Каква е ролята на социалното предприемачество:

- Социалното предприемачество преодолява бариерата между бизнес сектора и обществения сектор;
- То е свързано с „нестопанския” или „трети” сектор, както и с концепцията за „социална икономика”, която набляга на цели, които служат на общността и обществото като цяло, вместо само на печалбата на компанията.

Социалната икономика е едновременно част от реалната икономика и част от гражданското общество, в която физически и юридически лица осъществяват стопанска дейност в обществена полза и реинвестират печалба за постигане на социални цели. Социалната икономика включва всички икономически дейности, осъществявани от предприятия, главно кооперативи, асоциации и общества за взаимопомощ, чиято етика следва следните принципи: поставяне на обществената услуга преди печалбата; автономно управление; демократично вземане на решения; предимство на хората и работата над капитала при разпределение на ресурсите. Моделът на социалната икономика води до редица социални ползи - интеграция и заетост на хората в неравностойно положение; принос към процеса на социално включване на хора в неравностойно положение; принос за по-балансирано използване на местните ресурси; нови работни места за хора в неравностойно положение – малцинствени групи, самотни жени, хора с увреждания, трайно безработни или необразовани и други, които остават изключени от възможността за генериране на доходи. Моделът на социалната икономика има и икономически ефект, който се изразява в спестени публични средства за социални помощи и спестени допълнителни средства по компенсиране на социалната цена на дългосрочната безработица.

Социалното предприемачество съществува под формата на няколко модела:

1. Модел за създаване на заетост и развитие на работната сила – икономическата логика на бизнес начинанието се основава на възможността да се създадат работни места за хора в неравностойно положение. Моделът се свързва с т.нар. “защитена заетост”, където социалното предприятие е работодател на хора с увреждания;
2. Предприемачески модел, където социалното предприятие се явява посредник между хората в неравностойно положение и пазара. При този модел под формата на трудова терапия, хора с увреждания участват в производството на продукти, за които социалното предприятие търси пазар и се ангажира с маркетинг и дистрибуция;

3. Модел на пряка услуга – този модел е най-пряко свързан с доставчиците на социални услуги. При него социалното предприятие предоставя социални услуги срещу заплащане на външни клиенти и едновременно с това е доставчик на социални услуги за своите членове, като заплащането става с договор с общината или държавата.

Важно е да се отбележи, че при този модел, социалното предприятие развива едни и същи услуги, но насочени към различни потребители и клиенти. Социалните предприятия могат да са търговски дружества, кооперации и юридически лица с нестопанска цел. Всички те имат социално значими резултати за уязвимите групи.

ЕС в подкрепа на социалното предприемачество

Социалното предприемачество в Европа съществува под много и най-различни форми. В някои държави има закони, които го регламентират, а в други то се явява утвърдена с годините практика, която се регламентира от различни закони и подзаконовни нормативни актове. Социалните предприятия на ниво политики на ЕС са идентифицирани като ключов инструмент за иновации и преодоляване на проблемите на бедността и социалната изолация. Като част от политиката за насърчаване на социалната икономика и социалните иновации, социалното предприятие е идентифицирано като инструмент за постигане на стратегическите цели, заложиени в Европа 2020. Ролята на социалните предприятия е разпозната като мост, чрез който да бъде насърчена активна интеграция и уязвимите групи да стигнат (и стабилизират своето положение) в сферите, от които са отпаднали (образование, здравни услуги, пазар на труда). В последните 15 години няма стратегически европейски документи в социалната (и не само) сфера, които да не приоритизират социалните предприятия като инструмент за социална политика. За целите на различните програми или сфери на политика, ЕС поставя акцент върху различни елементи от определението за социално предприятие.

Значителна част от икономиката на Европа реализира печалби, насочени не само към инвеститори и собственици, а и към уязвимите групи. Това се отнася преди всичко за „социалната икономика“, която се осъществява под различни организационни форми (асоциации, фондации, кооперативи, социални предприятия и др.). Според информация на Европейската комисия за растеж и социална икономика, съществуват 2 милиона социални предприятия в Европа, тоест 10% от всички предприятия в ЕС. Повече от 11 милиона души – 6% от служителите в ЕС – работят за социални предприятия. Те имат различни правни форми и цели, от земеделие и банкерство, до предоставяне на работа и приют. Докладът от 2016 г. за социалните предприятия и техните еко-системи “Social Enterprises and their Eco-systems: Developments in Europe”, базирайки се на организационното определение на Комисията, отбелязва, че социалните предприятия съществуват във всички държави членки на Съюза, независимо от националната система и наличието на активен трети сектор, традиция на кооперативи или специални законови разпоредби. В зависимост от националната правна система социалните предприятия покриват различни видове правни и организационни структури, работят в различни полета и реализират разнообразни взаимоотношения с хората. ЕСФ активно подкрепя създаването на социални предприятия като източник на работни места, особено за групи от хора, които изпитват затруднения с намирането на работа по редица причини. Те включват млади дългосрочно безработни лица, хора с увреждания и хора в селските общности.

Дефиниции

Въпреки широката популярност на термина социално предприемачество, все още съществуват неясноти относно неговата същност, характеристики и обхват. Това често води до объркване и голямо многообразие от дейности, заслужено или не, биват определяни като социално предприемачество. Освен това социалното предприемачество като феномен не намира ясна и теоретично обоснована дефиниция, отчитаща неговите специфични характеристики. Към настоящия момент за социалното предприемачество има много дефиниции и те се допълват взаимно. Към момента няма единна и ясна правна дефиниция. Социалното предприемачество следва да се разглежда в контекста на стимулиране на предприемачеството като цяло.

* Социално предприемачество:

Това е различен начин на икономическа активност (правене на бизнес, стопанска дейност), която смесва находчивостта на бизнеса със социална мисия, умелото съчетаване и баланс на социални и икономически цели

* Социално предприятие (СП):

Предприятие, което се издържа изцяло от собствената си стопанска дейност на пазара, което функционира в полза на служителите си, като им осигурява заетост (СП в тесен смисъл) или в полза на други уязвими групи или социални каузи (СП в по-широк смисъл). Без значение е организационната форма - търговско дружество или НПО, но тъй като НПО концентрират потребностите на отделни уязвими групи, социалните предприятия са възможност за тях да генерират приходи от стопанска дейност като ангажират целевата си група, в търсене на нови и устойчиви ресурси за изпълнение на обществено полезни дейности (подобряването на качеството на живот на уязвими групи, социални мисии и др.), като алтернатива на проектната дейност, доброволчеството и дарителството.

* Социално предприятие, работещо в социалния сектор. Социални предприятия съществуват и имат място във всички сфери на стопанската дейност - производство на всякакви стоки и предоставянето на различни услуги. Не трябва да се утвърждава дейността на социалните предприятия с дейности единствено в социалния сектор. Това би бил само частен случай. Може да се прави паралел между Стопанско предприятие към НПО и Стопанско предприятие в социалния сектор.

* Стопанско предприятие към НПО:

Предприятие със стопанска или просто търговска дейност към НПО, което генерира приходи, които се използват за финансиране на организацията, но момента на тяхното генериране не е свързан с полза за служителите, други уязвими групи или социални мисии (например НПО разполага със сграда, която отдава под наем и използва приходите за финансиране на дейността си, не е социално предприятие, а стопанско предприятие към НПО)

* Стопанско предприятие, работещо в социалния сектор. Не всички предприятия, предоставящи социални услуги, са социални предприятия. Например предприятие, което предоставя луксозни рехабилитационни услуги, работи в социалния сектор, но не е социално предприятие, ако работещите в него нямат специалната полза от дейността му или ако предприятието се нуждае от дотации за да работи.

* Дотирано предприятие (към НПО, община, държава или към друго предприятие). Предприятие, което със своята стопанска дейност, не може да покрие разходите си с постъпилите приходи от дейността. В този случай частен донор или друга структура дотира, дофинансира предприятието за да може да продължи да съществува.

*** Социална икономика**

Това е част от икономиката, наричана понякога Третият сектор (другите два са частния сектор и публичния сектор). За разлика от частния сектор, където основна цел на организациите е печалба, в третия сектор основната цел е подобряването на качеството на живот на уязвими групи или социални мисии. Тук се включват доброволчеството, дарителството, дейността на социалните предприятия, кооперациите. В българските условия към социалния сектор се отнася и т.нар. временна заетост, която се предлага на дълготрайно безработни лица с цел адаптиране и последващо преминаване в частния сектор на икономиката.

*** Социална отговорност**

Система от процедури, които трябва да бъдат спазвани от работодателите на работното място, включително права на работници, условия на работа и системите за управление

*** Корпоративната социална отговорност**

Практики на отговорния бизнес, които носят полза на бизнеса и обществото и подпомагат социалното, икономическо и екологично устойчиво развитие чрез максимизиране на положителното влияние на бизнеса върху обществото и минимизиране на негативното за интелигентен и приобщаващ растеж.

Правна уредба на социалната и солидарна икономика в България

Законът за предприятията на социалната и солидарна икономика (ЗПССИ) урежда обществените отношения, свързани със социалната и солидарна икономика, видовете субекти и мерките за тяхното насърчаване, както и условията и реда за дейността на социалните предприятия. Цел: Развитието на социалната и солидарна икономика като стопански отрасъл със специални правила: Подобряване достъпа до заетост и обучение; Оказване подкрепа на уязвимите групи от обществото за социално включване и самостоятелен живот; Намалване на социалното неравенство;

Какво е социална и солидарна икономика (ССИ)?

Специфична форма на предприемачество, която е насочена към намиране на решения на обществени, социални или екологични нужди, които не могат да бъдат решени само с пазарни или административни механизми. Основен принцип е постигането на цел в обществена полза и в интерес на участниците. Цялостната идея на социалната и солидарна икономика и предприемачество е да подпомогне нуждаещите се и хората в неравностойно положение в даден момент, да засили чувството за общност и единство и даде възможност на креативни хора да развиват алтернативни бизнес начинания, които едновременно да носят печалба и добавена, социално измерима, стойност за обществото.

Субекти

Кооперациите, юридическите лица с нестопанска цел в обществена полза и социалните предприятия. Социалните предприятия се вписват в Регистър на социалните предприятия. Социалното предприятие осъществява своята икономическа дейност като част от персонала са хора от уязвими групи или като печалбата преимуществено се разходва за социална дейност. Социалните предприятия са клас А и клас А+.

Законова дефиниция – социално предприятие

„Социално предприятие“ е предприятие, което независимо от правноорганизационната му форма има за предмет на дейност производство на стоки или предоставяне на услуги, съчетавайки икономически резултати със социални цели; постига измерима, положителна социална добавена стойност; управлява се прозрачно с участие на членовете, работниците или служителите при вземане на управленски решения; осъществява своята икономическа дейност, като част от средносписъчния брой на персонала са лица от уязвими групи или като печалбата преимуществено се разходва за осъществяване на социална дейност и/или социална цел съгласно учредителния му акт или устав.

Лица в неравностойно положение

- а) хора с трайни увреждания;
- б) продължително безработни лица, имащи право на месечна социална помощ съгласно Закона за социалното подпомагане и Правилника за прилагането му;
- в) лица до 29 годишна възраст, които нямат предходен професионален опит;
- г) лица, настанени извън семейството по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето, включително и след прекратяване на настаняването им;
- д) безработни лица над 55 г., които са регистрирани в Дирекция Бюро по труда;
- е) лица, които отглеждат деца с трайни увреждания и получават помощи по чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца;
- ж) лица, изтърпели наказание лишаване от свобода за срок не по-кратък от 5 години, ако краят на наказанието е настъпил през последните 3 години от постъпването на работа;
- з) лица със зависимост към алкохол или наркотични вещества, преминали успешно лечебна или психосоциална рехабилитационна програма, през последните 2 години преди постъпване на работа, което се удостоверява чрез документ, издаден от лицата, при които е проведено лечението или психосоциалната рехабилитация;
- и) бездомни лица по смисъла на този закон;
- к) чужденци, получили закрила в Република България по реда на Закона за убежището и бежанците през последните 3 години от постъпването им на работа;
- л) лица, получили статут на специална закрила по реда на Закона за борба с трафика на хора;
- м) лица, пострадали от домашно насилие по смисъла на Закона за защита от домашното насилие.

Клас А социално предприятие

Има социална дейност със социално добавена стойност, измерима съгласно Методиката (МТСП). Финансовият резултат след данъчно облагане се разходва 50% и не по-малко от 7500 лева за социална цел. Не по-малко от 30% и не по-малко от 3 лица, работещите в предприятието са: хора с увреждания; безработни; лица до 29 години; безработни лица над 55 години; лица, отглеждащи деца с увреждане; лица, зависими от алкохол или наркотици; бездомни; бежанци и др.

Клас А+ социално предприятие

Отговаря на всички условия на т.н. идеално социално предприятие или на условията за клас А, както и на поне едно от изброените по-долу: Социално добавената стойност се осъществява в административните граници на общини с висока безработица. Разходва 50% и не по-малко от за социална дейност. Най-малко 30 от работниците са лица от уязвими групи и са работили без прекъсване през последните шест месеца.

Насърчителни мерки за социални предприятия

За субектите на социалната и солидарна икономика – подпомага се диалога със заинтересованите страни; създава се електронна платформа, чрез която те ще могат да представят дейността си пред заинтересованите лица с цел бъдещи партньорства и съвместна дейност

Органите на местното самоуправление насърчават субектите на ССИ чрез:

осигуряване достъп до електронната платформа; разработват механизми и програми за подкрепа на социалното предприемачество, насочени към развитие на регионалните аспекти на социалната и солидарна икономика чрез включване на мерки в нормативните документи, свързани с развитието на общината; различни форми на сътрудничество; с решение на Общинския съвет

Платформа за социален и солидарен икономика (Дигитален клъстер)

Създава се онлайн платформа, която да промени навиците, нагласите и мисленето на хората и бизнеса за социалното предприемачество. Платформата е иновативен подход – съчетаващ характеристиките на онлайн магазин и социална мрежа. Платформата ще има няколко панела:

- E-education - Панел за Обучение;
- E-commerce и E-recruitment - панел за Електронна търговия и онлайн магазин и социална мрежа
- E-investment - панел за инвестиции
- Панел за Подбор на кадри;

Чрез електронната платформа участниците по лесен и достъпен начин ще могат да предлагат своите стоки и услуги, да търсят лична комуникация с настоящи и бъдещи клиенти, да намират подходяща висококвалифицирана работна ръка, да разширят хоризонтите на бизнес предприемачеството и да са винаги „в час“ с най-актуалната информация в страната и чужбина, в сферата на социалната икономика.

Насърчителни мерки за социалните предприятия

Създава се отличителна сертификатна марка за социалните предприятия, техните стоки или услуги и се предоставя за безвъзмездно ползване от социалните предприятия, вписани в Регистъра на социалните предприятия в Република България – Сертификатна марка „ПРОДУКТ НА СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЯТИЕ“.

Насърчителни мерки за социалните предприятия клас А+

Предвижда се възмездно учредяване в тяхна полза за развитието на социалните им цели на право на строеж върху имоти – частна общинска собственост без търг или конкурс след решение на общинския съвет, прието с мнозинство повече от половината от общия брой на съветниците, не по-малко от шест месеца след постъпването на заявлението на социалното предприятие, по ред, определен в наредбата по чл. 8, ал. 2 от Закона за общинската собственост. Предвижда се и финансово подпомагане за обучение за повишаване на професионална квалификация на уязвими лица по трудово правоотношение, наети от социални предприятия клас А+

Сфери на социална добавена стойност на социалното предприемачество

Предимно в областта на заетостта, на социалната кохезия, в областта на развитие на демокрацията, в областта на социалните иновации, в областта и на местното развитие.

Същност и характеристики на социалното предприемачество

Социалното предприемачество е форма на предприемаческа дейност и поради тази причина при разкриването на същността му е необходимо да се вземе предвид неговата връзка с предприемачеството. В бизнес литературата предприемачеството се определя като процес, при който мотивирани индивиди разпознават и използват бизнес възможности без оглед на ресурсите, които са на тяхно разположение. Дефинирано по възможно най-краткия начин, предприемачеството е изкуство, което превръща една идея в работещ и рентабилен бизнес. Това изкуство е по силите на амбициозни индивиди, които притежават личностни качества като проактивност, творчество, упоритост, нужда от постижения, склонност към поемане на риск и др. Предприемачеството се свързва с три специфични характеристики, които го отличават от съвкупността на всички бизнес дейности. Това са ориентация към растеж, прилагане на иновации и поставяне на амбициозни стратегически цели. Срещат се и мнения, които определят предприемачите като създатели на нужди, докато традиционните бизнесмени се ограничават до задоволяване на нужди. Предприемачеството е двигател на икономическия растеж и заедно с това творческо разрушение. Творческото разрушение представлява процес на въвеждане на иновации на пазари, които разрушават установените бизнес практики и по този начин заменят остарели и неефективни бизнес модели с нови и по-ефективни. В този контекст предприемачите разпознават и експлоатират бизнес възможности, които другите икономически агенти не успяват дори да идентифицират. Те са склонни да поемат риск и успешно работят в условия на несигурност и непрекъсната промяна. Предприемаческата концепция, доскоро използвана предимно в рамките на бизнес организациите, все по-често се прилага с успех и при търсенето на решения на редица социални проблеми. Въпреки че социалното предприемачество като практика придоби огромна популярност, все още неговата научна област не е ясно дефинирана и е в съвсем ранен етап на развитие в сравнение с по-широката научната област на предприемачеството. Първоначалната легитимацията на социалното предприемачество е резултат от силния публичен интерес към вдъхновяващите истории за предприемачи, постигнали изключителен успех, разрешавайки сложни и дотогава непреодолими социални проблеми.

Доколко важни са социалните предприемачи за икономическото развитие:

- Развитие на работната среда - Първата голяма икономическа полза на социалното предприемачество е и най-очевидната, която то споделя с други предприемачи и компании: създаване на работа и работни места;
- Иновация / нови стоки и услуги - Социалните предприятия разработват и прилагат иновации, важни за социалното и икономическо развитие и същевременно предлагат нови стоки и услуги;
- Социален капитал - След икономическия капитал едно от най-важните блага, създавани от социалните предприятия, е социалният капитал. Този термин се отнася за институциите, взаимоотношенията и правилата, които определят количеството и качеството на социалните връзки в едно общество;
- Насърчаване на равенството - Социалното предприемачество благоприятства за развитието на по-равнопоставено общество като обръща внимание на социалните проблеми и се опитва да постигне постоянен устойчив ефект чрез своята социална мисия, вместо да се стреми единствено към максимална печалба

Примерите в това отношение са многобройни и са характерни както за развитите, така и развиващите се страни. Може да се допусне, че там където се наблюдават най-острите и болезнени социални проблеми почвата за появата на социални предприемачи е най-благодатна. Интересът към социалните предприемачи се дължи най-вече на тяхната смелост да се ангажират с решаването на социални проблеми, считани за нерешими от мнозина и мисията им да подобрят условията за живот на обществото. Социалният предприемач е пионер, тотално обсебен от визията си за промяна. Воден от смела идея, той намира творческо и иновативно решение на значим социален проблем като не се отклонява от установените етични норми. Този предприемач акцентира на социалната ангажираност и емоционалния заряд на каузата. Той се откроява по това, че успява да задоволи нужди, за които държавната социална система няма решение. Използваните ресурси, които осигурява сам, най-често се свеждат до доброволци, пари и помещения. Социалният предприемач е агент на промяната в социалния сектор. Становището на Европейския икономически и социален съвет (ЕИСК) относно социалното предприемачество констатира, че определенията за социално предприемачество в отделните страни и географски райони се различават съществено. Тази разлика е най-очевидна между американските и европейските концепции за социално предприемачество. Поради тази причина вместо определение ЕИСК предлага описание на социалното предприемачество, което се прави въз основа на идентифицирането на общи и често цитирани негови характеристики. Целта е да се намали неяснотата относно неговата същност и по този начин социалното предприемачество да се утвърди като легитимна и перспективна област на академичните изследвания. Във връзка с това са идентифицирани неговите отличителни характеристики като наличие на социални цели и създаване на социални ползи в интерес на обществото, реинвестиране на печалбата, използване на многообразие от правни форми и модели (кооперации, взаимоспомагателни дружества, доброволчески сдружения, фондации, дружества със стопанска или нестопанска цел), прилагане на социални иновации, съвместно вземане на решения и управление. Сравнявайки същността и характеристиките на бизнес предприемачество с тези на социалното можем да открием, че докато крайната цел на предприемача е да създаде икономическо благосъстояние и да реализира възвръщаемост, то приоритет на социалния предприемач е да осъществи своята

социална мисия. Като уникални характеристики на социалния предприемач могат да се открият емоционална ангажираност с проблемите на обществото, търсене на промяна, способност за привличане и ръководене на доброволци, чувствителност към социалните проблеми, създаване на социална стойност и етично поведение. Не на последно място социалното предприемачество изисква едновременното осъществяване, от една страна, на социални дейности, доставящи социални ползи и от друга на стопански дейности, носещи приходи и рентабилност. По този начин социалните предприемачи успяват не само да бъдат независими от помощи и субсидии, но и заедно с това да разширяват възможностите за развитие на своята дейност.

Обхват на социалното предприемачество

Определянето на обхвата на социалното предприемачество е наложително, тъй като често голямо многообразие от социално ориентирани инициативи и дейности на филантропи, социални активисти, защитници на околната среда и др. биват, заслужено или не, определяни като социално предприемачество. Липсата на общоприета дефиниция затруднява изследванията в тази област и повдига неудобни въпроси о това кои бизнес и социално ориентирани дейности попадат в границите на социалното предприемачество. Затова е необходимо да се установят функциите на социалното предприемачество, които го отличават от другите социално ориентирани дейности и да се определят границите на неговия обхват. Дефинициите на социалното предприемачество се различават в широк диапазон и се характеризират с тесен до широк обхват. В тесен смисъл социалното предприемачество е новаторска дейност със социална цел, която се осъществява под една от следните форми – стопанска организация, корпоративно социално предприемачество, нестопанска организация или хибридна форма, която осъществява смес от стопански и нестопански дейности. В широк смисъл социалното предприемачество се свързва с прилагането на бизнес и маркетингови концепции в областта на нестопанския сектор. Примери са случаите, в които нестопански организации разработват иновативни подходи с цел реализиране на приходи. Общото във всички дефиниции е, че основния мотив на социалните предприемачи е да създадат социална полза, а не лична изгода за собственици и инвеститори. Също така важни аспекти са иновативния характер на дейността и финансовата независимост на социалните предприемачи, което им дава силата да трансформират социалния сектор. Може да се обобщи, че социалния предприемач е индивид със социална мисия, чиято основна цел не е лична изгода, а намирането на иновативни решения на значими социални проблеми, за които обществото няма адекватен отговор, посредством предприемаческо поведение и финансово независима и устойчива организация. Тази дефиниция на социалния предприемач съдържа три ключови измерения: – поставя се акцент върху изпълнението на социална мисия, която се свързва със създаването и доставянето на социални ползи; – създава се предприемаческа организация, която осъществява стопански дейности и прилага бизнес и маркетингови концепции; – разработва се ефективен бизнес модел, който осигурява финансова независимост и устойчивост. Изискването за финансова независимост не позволява в обхвата на социалното предприемачество да се включат активисти, фондации и неправителствени организации със социални мисии, които обаче се финансират от публични структури или частни компании и съответно нямат предприемачески характер. Същото се отнася и за организации, които са социално

отговорни, например прилагайки практики на корпоративна социална отговорност, но не подчиняват мисията си изцяло на създаването и доставянето на социални ползи. Въпреки че изключените от обхвата организации изпълняват полезни за обществото дейности и функции, те не са социални предприемачи. В тази връзка в обхвата на социалното предприемачество могат да се идентифицират две негови разновидности. Първата разновидност представлява предприемаческа организация с нестопанска цел, която изпълнява дейности с хибриден характер, т.е. смес от стопански и нестопански дейности по начин, който ѝ позволява да се самофинансира. Приходите и печалбите, които се реализират се насочват изцяло към създаването и доставянето на социални ползи. Втората разновидност представлява предприемаческа организация със социални цели, която изпълнява стопански и нестопански дейности едновременно като по този начин постига финансова устойчивост. За разлика от първата разновидност, втората може да реализира положителни финансови резултати, което позволява на нейните собственици и инвеститори да получават лични изгоди, но без това да е водеща тяхна цел.

Специфика на социалните предприятия

Социалното предприемачество е бизнес с обществена кауза. Социалните предприятия са бизнес с гружа за хората и представляват уникална по рода си форма на социално предприемачество, позволяваща едновременното съчетаване на икономически и социални цели в едно, което се явява предпоставка за провеждане на ефективна социална политика и осигурява подкрепа за уязвимите групи в българското общество. Социално предприятие е организация, която извършва устойчива стопанска дейност в името на социална кауза. Задвижващ фактор за растежа на социалните предприятия е нарастващото признание на ролята, която те могат да имат за справяне с обществените и екологичните предизвикателства и насърчаване на приобщаващия растеж. Като поставят акцент върху хората, те засилват чувството на социално сближаване и насърчават постигането на общо благо.

Основни характеристики на Социалните предприятия:

- служат по-скоро на общностния интерес (социални, обществени, екологични цели), отколкото да се стремят към максимално увеличаване на печалбата;
- имат иновативен характер с оглед на стоките и услугите, които предлагат, както и на организационните и производствените методи, които използват;

- осигуряват заетост за най-уязвимите членове на обществото (социално изключените лица) и по този начин допринасят за социалното сближаване, заетостта и намаляването на неравенствата.

Типология на социалните предприятия

Предприятия, създадени в резултат на бизнес инициатива и функционират на пазарен принцип - „предприемачески” тип, или предприятия, при които доминира социалната кауза и печалбата е на заден план.

Предприемачески тип:

- Специализирани предприятия за хора с увреждания;
- Самостоятелни фирми, които са стартирали със собствени ресурси и имат социална кауза;
- Общински специализирани предприятия за хора с увреждания; С доминираща социална кауза:
- Общински социални предприятия (или публично частни партньорства с участие на общината) – разликата с горния тип (общинските специализирани предприятия) е, че водеща при тях се явява социалната кауза;
- Предприятия на нестопански организации;
- Социални услуги за уязвими групи, които търсят допълнително или устойчиво финансиране чрез предприемачеството, заедно с осигуряване на заетост и социализация.

Според формата на подкрепа на рисковите групи:

- Предприятия, които създават заетост/ангажират хора от уязвими групи да участват в производствен процес/предоставяне на услуги;
- Предприятия, които предлагат стандартен продукт/услуга, но със социално влияние;
- Иновативни продукти, които сами по себе си са свързани със социалното подпомагане или революционни социални продукти;
- Предприятия, които предлагат безплатни продукти/услуги или финансово подпомагат уязвими групи

Според фазата на развитие:

- Социални предприятия, които са все още на етап „идеен проект”, който се нуждае от финансиране и подкрепа;
- Социални предприятия, които са в началото на своето развитие;
- Социални предприятия във фаза на растеж;
- Установени, стабилно функциониращи социални предприятия;

- Реализирани проекти по пилотна фаза, които са приключили и създадените социални предприятия са в процес на приключване или вече не функционират.

Положителни предпоставки за развитието на социалното предприемачество

В световен мащаб социалното предприемачество се развива и подкрепя на всички нива. Налице са редица предпоставки, които не ограничават дейността на социалните предприятия и ефекта от дейността им.

Няколко предпоставки са благоприятни и създават добра среда за развитие на социалното предприемачество и социалните предприятия:

1. Концепцията (разбирането за социално предприятие) е широка, и това позволява гъвкавост и възможност тази дейност да се извършва под различни форми;
2. развитието на социалната и солидарна икономика ясно засвидетелстват вниманието, което обществата отдават на социалното предприемачество;
3. Създаването на регистри на социалните предприятия ще направи достъпа до информация за тях по-лесен;
4. Създаването на електронни платформи на социалните предприятия, които ще съдържат и база данни за хора от уязвими групи, които могат да бъдат наети на работа, ще дава възможност на предприятията да публикуват свои обяви, ще ги свързва с инвеститори и други институции, ще даде възможност на социалните предприятия да обменят опит, да предлагат стоките си и да бъдат подпомагани. Тази платформа би имала безспорен принос за развитието и устойчивостта на социалните предприятия;
5. Облекчаване и намаляване на регистрационни и лицензионни режими, което ще подкрепи развитието на бизнес инициативите, в това число и социалното предприемачество.

Ограничения пред социалните предприятия

Въпреки усилията на държавите в последните няколко години да създадат добри условия и инвестиционен климат за развитието на социалното предприемачество са налице конкретни факти и обстоятелства – с пряко или косвено значение, които водят до ограничаване развитието и устойчивостта на социалните предприятия. Сред тези ограничения можем да посочим:

1. Наличието на специален регистрационен режим ограничава онези предприятия, които не отговарят на критериите за вписване в регистъра на социалните предприятия;
2. Законите за предприятията на социалната и солидарната икономика не са унифицирани на ниво ЕС, което може да изключи от достъп до публично финансиране много от по-малките НПО, които в своята същност са социални предприятия;
3. В последните години има непостоянен бизнес климат в резултат на глобалната икономическа криза, както и нестабилна политическа обстановка. Липсва подкрепа за устойчивост на дейностите на НПО, особено за малките организации, които остават изцяло зависими от програмите на външни донори, които са краткосрочни и често със съвсем различни приоритети;
4. Липса на сериозни и дългосрочни програми насърчаващи подкрепената и защитена заетост. Ако има такива, те са насочени основно към хора с увреждания, но не и към други уязвими групи;
5. Изключително затруднен достъп до банково кредитиране, без особени облекчения за някои категории социални предприятия;
6. Болшинството инвеститори търсят на първо място възвръщаемост на инвестицията, което при социалните предприятия е по-трудно или поне отнема повече време;
7. Увеличаване на зависимостта на социалните предприятия към грантовото финансиране;

9. Финансовите инструменти и финансиращите програми се фокусират върху краткосрочни резултати, предимно количествени и се затрудняват да поставят за цел (и съответно да могат да оценяват) по-цялостно въздействие на социалната кауза;
10. Липса на средства за институционално развитие на организациите, изграждане на сектор и мрежи;

Идентифицирани проблеми пред социалните предприятия

Поради своята голяма специфика и нестандартност, социалните предприятия имат и малко по-специфични проблеми, които изискват индивидуален подход за преодоляване и справяне с предизвикателствата. Настъпилите през последните години кризи най-тежко се отразяват именно върху социалните предприятия и дейност поради тяхната пазарна „крехкост“ и социална специфика. Идентифицирани са част от основните проблеми, които възникват пред социалните предприятия и които е добре да се познават преди да се стартира идеята за създаване на социално предприятие.

Ресурсно обезпечаване:

- Липса на подходящо финансиране, подкрепящо социалните предприятия - липсващо национално грантово финансиране или недостатъчен брой финансиращи програми на местно (общинско) ниво;
- Липса на ресурси за стартиране на бизнес;
- Липса на мениджърски и маркетингов опит.

Недостатъци на проектния подход (най-вече засяга предприятията с доминираща социална кауза):

- Проектният модел на финансиране страда от хронична липса на устойчивост;
- Бавни, тромави процедури при администрирането на проекти;
- Проектното финансиране поражда съмнения за наличие на корупционни интереси, които нямат общо с декларираната социална кауза.

Проблеми със средата:

- Липса на системна и целенасочена политика на национално ниво;
- Липса на нормативна база;
- Проблеми с институциите.

Кадрови проблеми:

- Намирането и обучението на подходящи кадри;
- Капан на помощите.

Социалната и солидарна икономика е форма на предприемачество, насочено към една или няколко социални дейности и/или социални цели, осъществявани от предприятия, включително чрез производство на различни стоки или предоставяне на услуги, в сътрудничество с държавните или местните органи или самостоятелно.

През последните години в България социалната икономика и социалното предприемачество непрекъснато се развиват и разширяват. Това се дължи на техния потенциал за намиране на решения на социални проблеми, създаване на устойчиви работни места, улесняване на социалната и трудовата интеграция, борба срещу бедността и социалното изключване.

Приетият през 2018 г. Закон за предприятията на социалната и солидарна икономика цели да насърчи развитието на социалната и солидарна икономика като стопански отрасъл със специални правила за:

1. Подобряване на достъпа до заетост и обучения за придобиване или усъвършенстване на професионалната квалификация с цел повишаване на жизнения стандарт на лицата намиращи се в неравностойно положение;
2. Създаване на условия за оказване на подкрепа на лицата от уязвимите социални групи за социално включване и самостоятелен начин на живот;
3. Намаляване на социалното неравенство и за устойчиво териториално развитие.

Практиката показва, че основните правни форми на социалните предприятия в България са:

- Организации с нестопанска цел, които могат директно да извършват бизнес дейности; тази икономическа дейност би определила НПО като социално предприятие, ако е насочено към социална цел;
- Кооперативи на хора с увреждания и други видове кооперации, които предоставят социални услуги или стоки на уязвими, маргинализирани хора: хора в неравностойно положение или изолирани лица;
- Специализираните предприятия (търговски дружества) на хора с увреждания. В този случай социалното предприемачество се изразява предимно в осигуряване пряко на заетост на уязвими групи.

Кои са положителните предпоставки за социалното предприемачество в България?

Налице са редица предпоставки, които не ограничават дейността на социалните предприятия и ефекта от тяхната дейност. Това, което е благоприятно, ги подкрепя и затова можем да квалифицираме средата като добра. Тя включва следните предпоставки:

- Поставено е началото на координирана и целенасочена държавна политика за социална икономика и социално предприемачество посредством приемането на Националната концепция за социална икономика, която е приета на 04.04.2012 г., както и поредицата планове за действие по социална икономика;
- Съществува Закон за предприятията на социалната и солидарна икономика, който урежда обществените отношения, свързани със социалната и солидарна икономика, видовете субекти и мерките за тяхното насърчаване, както и условията и реда за дейността на социалните предприятия;

- Налице са възможности социалното предприемачество да се извършва под различни форми;
- Поради липсата на специален регистрационен режим всеки икономически субект може да се самоопредели, че извършва посочената дейност, което дава свобода и възможност за повече саморегулация на сектора;
- В българското законодателство, не са въведени сериозни ограничения пред свободната стопанска инициатива, и има тенденция за намаляване на регистрационните и лицензионните режими, което подкрепя развитието на бизнес инициативите;
- Корпоративният данък е в размер на 10%, и това само по себе си е сериозно облекчение за стопанския оборот;
- ЮЛНЦ, които по дефиниция имат социални цели и често са водещ фактор, ангажиран с подкрепата на уязвимите групи, могат да извършват стопанска дейност и то при сравнително облекчени условия;
- Оперативните програми обръщат се вече по-сериозно внимание на дългосрочно безработните и на младите хора до 29 години, а не само на хората с увреждания.

Въпреки наличието на известна правна рамка и данъчни облекчения са налице конкретни факти и обстоятелства, които водят до ограничаване развитието и устойчивостта на социалните предприятия в България.

Кои са ограниченията, които социалното предприемачество в България може да се сблъска?

Сред тези ограничения можем да посочим:

- Макар да са налични Националната концепция за социална икономика и плановете за действие по социална икономика, липсва ефективна държавна политика за развитие на социалното предприемачество, която целенасочено и комплексно да стимулира и подкрепя социалните предприятия в дългосрочен план;
- В последните няколко години има непостоянен бизнес климат в резултат на последиците от глобалната икономическа криза, както и от нестабилната политическа обстановка;
- Според Индекса за устойчивост на гражданските организации за 2017 г. средата за тяхното развитие остава нестабилна. Липсва подкрепа за устойчивост на дейностите на НПО. Това касае особено малките организации, които остават изцяло зависими от проектното финансиране, което е краткосрочно, а конкурсите се обявяват на големи интервали;
- Въпреки някои възможности през последните години, които бяха предоставени от ОПРЧР и разшириха на практика обхвата на уязвимите социални групи, все още липсват сериозни и дългосрочни програми, насърчаващи подкрепената и защитената заетост. Основната целева група продължава да е групата на хората с увреждания;
- Финансовите механизми, осигуряващи започването на дейността или нейното поддържане, са сериозно ограничени:
- Банковите кредити са без особени облекчения за някои категории социални предприятия, а за ЮЛНЦ на практика са недостъпни;
- Рисково е финансирането чрез дялово участие, на практика е почти неразвито, има само инициативата JEREMIE, но тя е за малки и средни предприятия, регистрирани като търговски дружества. Освен това, всички инвеститори търсят на първо място възвръщаемост на инвестицията, което при социалните предприятия представлява определена трудност;
- Ограничено е националното грантово финансиране и/или малко социални предприятия могат да се възползват от него;

- Липсват финансиращи програми на общинско ниво, както и на реална подкрепа от страна на местните власти.

Какви са най-често срещаните проблеми от социалните предприятия, свързани с финансирането по оперативните програми?

Идентифицирани са няколко основни пречки и проблеми:

- Финансира се рядко предприемаческата дейност като такава, а се акцентира върху създаването на заетост;
- Достъпът е преди всичко за по-големите организации, които разполагат със сериозен финансов ресурс и имат възможност да докажат опит за различните проектни дейности;
- Увеличава се зависимостта от грантовото финансиране;
- Фокусът се поставя върху краткосрочните проектни резултати, които са предимно количествени и се избягва подкрепата на едно цялостно дългосрочно въздействие;
- Често се изисква собствен принос, което допълнително затруднява малките предприятия.

Практиката показва, че социалните предприятия имат капацитета да се превърнат в обещаващи партньори на институциите както на национално, така и на местно ниво по отношение решаването на неотложните социални проблеми на местната общност. Това партньорство следва да бъде стимулирано, но за тази цел трябва да бъдат разработени модификации на съществуващото законодателство, да се активизират в още по-голяма степен грантовите финансираня и работата в мрежи, да станат по достъпни и облекчени банковите кредити и да се разшири подкрепата на регионалните и местните власти. Създаването на по-благоприятна бизнес среда за социалното предприемачество изисква още добра информираност и перманентно обучение на ключовите фигури, които ще обезпечат ресурсно целия процес на създаване и развитие на социалното предприемачество.

Финансиране за социални предприятия

Като организации социалните предприятия се намират между общественя и частния сектор. Въпреки че функционират като търговски дружества, тяхната основна цел е да служат на своите общности по един или няколко начина. Това включва създаването на възможности за работа за хора, които в противен случай може да останат без работа. Пример за подобно предприятие е магазин за дрехи втора употреба, създаден в малък град. Той осигурява работа на хора с увреждания, които събират, сортират, почистват и препродават дрехите. Друг пример е фирма, създадена в селски район, която обучава жени за придобиване на умения, необходими за местните предприятия, или им помага да се регистрират като самостоятелно заети лица, предоставящи услуги за туристическия сектор или продажбата на местни селскостопански продукти. Съществуват различни варианти на социално предприятие и те могат да бъдат доста иновативни в своите подходи.

ЕС подпомага широк кръг от подобни социални предприятия, насочени към групи, които са изправени пред конкретни пречки за намиране на работа: например нискообразовани, трайно безработни, хора с увреждания, хора с проблеми, свързани с психичното здраве, бивши затворници, маргинализирани общности и много други.

Тази подкрепа приема разнообразни форми. Тя може да включва обучение в управленски умения за онези, които ще ръководят предприятията, предлагащо умения в областта на човешките ресурси, трудовото законодателство, здравето и безопасността и т.н. Или може да включва специфичните технически умения, от които дадено предприятие се нуждае: познания за туристическия бизнес, умения за продажби и маркетинг или умения и знания за консултиране на новосъздадени фирми. Освен това ЕС подкрепя социалните предприятия при намирането на финансова подкрепа за дейностите им и за гарантиране на дългосрочната им устойчивост.

За проекти, свързани със заетостта, социалните въпроси и социалното приобщаване, Европейската комисия предоставя финансиране в рамките на следните програми.

Европейски социален фонд (ЕСФ)

ЕСФ финансира проекти в помощ на хора, желаещи да подобрят своите **трудови умения и възможности за намиране работа**. Обществените и частните организации, които искат да кандидатстват за финансиране, трябва да се свържат с управителните органи на ЕСФ в своята страна. Европейската комисия определя приоритетите за отпускането на средства, но не участва пряко в избора на проектите.

Повече за ЕСФ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=45&langId=en>

Европейски фонд за приспособяване към глобализацията (ЕФПГ)

Целта на ЕФПГ е да помага на работници, загубили работата си в резултат на промените в моделите на международната търговия, да си намерят друга работа възможно най-бързо. Физически лица или компании, засегнати от уволнения и желаещи да кандидатстват за финансиране, трябва да се свържат със своите национални власти.

Повече за ЕФПГ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326&langId=en>

Финансиране в периода 2021—2027 г.

Комисията предложи опростен и по-интегриран Европейски социален фонд (ЕСФ+) и преразгледан Европейски фонд за приспособяване към глобализацията (ЕФПГ). Те са част от предложенията на Комисията за многогодишната финансова рамка (МФР) за периода 2021—2027 г., приети на 2 май 2018 г. Предложенията в момента се обсъждат от Европейския парламент и Съвета на ЕС.

Програма на ЕС за заетост и социални иновации (EaSI)

Програмата на Европейския съюз за заетост и социални иновации (EaSI) е финансов инструмент на европейско равнище, управляван пряко от Европейската комисия, чрез който се подпомагат заетостта, социалната политика и трудовата мобилност в ЕС. За да кандидатстват за финансиране, изпълняващите условията организации трябва да отговорят на покана за участие в търг и/или на покана за представяне на предложения.

Повече за EaSI <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081&langId=en>

Фонд за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица (ФЕПНЛ)

ФЕПНЛ подпомага действията на страните от ЕС за предоставяне на материално подпомагане на най-нуждаещите се лица. Националните органи избират партньорските организации, които предоставят помощта, въз основа на националните програми за 2014—2020 г., одобрени от Комисията.

Повече за ФЕПНЛ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=en>

Прерогативи: социален диалог и други специфични компетенции

Комисията подкрепя проекти в областта на социалния диалог и колективните трудови правоотношения, които са част от „прерогативите“ на Комисията, т.е. задачи, произтичащи от специфични правомощия, предоставени пряко от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС).

Европейската комисия прилага тези прерогативи чрез конкретни търгове и покани за представяне на предложения в следните области:

- **Свободно движение на работници, координация на схемите за социална сигурност и мерки за мигрантите**
- **Социална политика, включително социален диалог**, подкрепящи действия, предприети от европейските социални партньори за насърчаване на социалния диалог и за договаряне на съвместни действия, включително изграждане на капацитет и аналитични дейности в областта на колективните трудови правоотношения
- **Анализ и проучвания на социалното положение, демографията и семейството** с цел насърчаване на по-добри политически отговори в държавите членки
- **Мерки за информиране и обучение за организацията на работниците**, транснационален обмен на информация и добри практики по въпроси, свързани със социалния диалог на равнище предприятие.

Свързани програми за финансиране

- Разширяване – Инструмент за предприсъединителна помощ (ИПП)
- Образование и обучение – финансиране и подкрепа
- Предприятия и промишленост – договори и безвъзмездни средства

Възможности за финансиране на национално ниво в подкрепа на социалното предприемачество

В рамките на проект „Повишаване на социално-предприемаческия дух, чрез създаване на иновативни структури за подкрепа на Трансграничния регион“ (“SOCIAL FORCES”), финансиран по договор за БФП № В2. 9с. 04 по програма за трансгранично сътрудничество Интеррег V–А Гърция – България 2014 – 2020 е направено Картографиране и събиране на данни за съществуващи финансови инструменти за социалното предприемачество в България. В определението дадено за финансовите инструменти от Фонд мениджър на финансови инструменти в България (ФМФИБ), те представляват специализирани финансиращи схеми, съфинансирани със средства от Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) и национално финансиране от Оперативните програми (ОП), както и с допълнително привлечени средства от частния и публичния сектор. Финансовите инструменти целят по-ефективно използване на публичния ресурс, в сравнение с безвъзмездната финансова помощ (БФП), и осигуряват финансова подкрепа на целеви групи крайни получатели за осъществяване на икономически жизнеспособни проекти, като по този начин допринасят за преодоляване на идентифицирани несъвършенства на пазара, както и за постигане на стратегическите цели и политики на Европейския съюз. Средствата, които се предоставят на България от ЕСИФ се управляват от Управляващия орган по съответната Оперативна програма. Прилагайки политиките по програмата, той сключва Финансово споразумение с ФМФИБ за управление на средствата, предназначени за финансови инструменти по съответната Оперативна програма. ФМФИБ управлява финансовия ресурс за финансови инструменти под формата на Фонд на фондовете, като предоставя средствата на така наречените финансови посредници (вкл. кредитни и финансови институции, фонд мениджъри и др.), избрани от ФМФИБ. Финансовите посредници от своя страна допълват съответния инструмент с частен ресурс и предоставят средствата на допустими крайни получатели под формата на заеми, капиталово и квази-капиталово финансиране.

Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (2014 – 2020) е насочена към постигането на повисока и качествена заетост, намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване, както и модернизиране на публичните политики. Тя мобилизира средства от Европейския социален фонд (ЕСФ), за да насърчи търсенето на работна сила и да подкрепи създаването на нови работни места във всички сектори на икономиката, предлагайки на търсещите работа и на работодателите подходящ пакет стимули, в т.ч. информация, посреднически услуги, ориентирани към заявките за свободни работни места, обучения и стимули за намаляване на разходите за труд. ОП РЧР 2014-2020 г. подкрепя постигането на националните цели в областта на трудовата заетост, борбата с бедността и социалното изключване в контекста на Стратегия "Европа 2020". Стратегията на ОП РЧР предвижда участието на социалните партньори на всички равнища в различните направления за осигуряване на по-висока и по-качествена заетост. Съществен принос с висока добавена стойност ще имат действията на социалните партньори изпълнявани съвместно, както помежду им, така и с други институции и заинтересовани страни на пазара на труда. Очаква се тяхното участие да подпомогне полесното приспособяване на българския пазар на труда към

общите за държавите-членки на Европейския съюз насоки за политиките по заетостта, в изпълнение на стратегия „Европа 2020“.

Финансовият инструмент "Микрокредитиране със споделен риск" цели именно подобряване на достъпа до финансиране на допустими крайни получатели, както и да привлече допълнителен частен капитал, насочен към постигане на публичните политики в сферата на заетостта. В допълнение е предвиден финансов инструмент за гаранции, покриващи загуби по портфейл от микро кредити с таван на загубите. От петте приоритетни оси, обхващащи целите на Програмата, финансови инструменти е предвидено да се прилагат по приоритетна ос 1 "Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места" и приоритетна ос 2 "Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване". А безвъзмездна финансова помощ ще се прилага по приоритетна ос 4 „Транснационално сътрудничество“. В приоритетна ос 1 "Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места" е предвидена безвъзмездна помощ и финансови инструменти в подкрепата на стартирането на самостоятелна стопанска дейност и развитието на предприемачество. В своята реализация, това приоритетно направление е в унисон с плана за действие на ЕС „Предприемачество 2020 г.“. За осъществяване на посочените стратегически насоки в сферата на пазара на труда, програмата предвижда модернизиране на политиките и предоставянето на публични услуги в тази сфера. Затова стратегията на ОПРЧР се фокусира и върху мерки, имащи за цел подобряване работата на институциите с оглед по-доброто прогнозиране на потребностите и развитието на пазара на труда – в сътрудничество с всички заинтересовани страни. Приоритет са изграждането на мрежи и партньорства на местно, регионално и централно ниво за по – доброто и ефективно управление на активната политика на пазара на труда.

Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност” 2014-2020г.

Програмата стимулира икономическия растеж и увеличаване на производителността, особено на (МСП). Залага на сътрудничеството между бизнеса и научноизследователските мрежи и на повишаването на предприемаческата активност в България. За нея са предвидени финансови инструменти като банкови заеми, гаранции и дялови инвестиции. Основните очаквани резултати от изпълнението на ОПИК са да бъдат подпомогнати повече от 9000 предприятия чрез безвъзмездни средства и финансови инструменти, да се мобилизират повече от 1 млрд. евро частни инвестиции, да се увеличи дялът на иновативните предприятия, да се увеличи производителността на МСП и да се допринесе за намаляването на енергийната интензивност на икономиката.

Приоритетна ос 2 „Предприемачество и капацитет за растеж на МСП“ на програмата е насочена към:

- финансови инструменти в подкрепа на предприемачеството, вкл. финансови инструменти, комбинирани с безвъзмездна финансова помощ;
- насърчаване на предприемаческите идеи в области, свързани с европейски и регионални предизвикателства и секторите на НСНМСП (Национална стратегия за насърчаване на малки и средни предприятия);
- общи производствени инвестиции за подобряване на производствения капацитет за растеж чрез ефективното и ефикасно използване на факторите на производство и чрез изграждането на възможности за възприемане и адаптиране на европейски и международни знания и технологии;
- подкрепа за специализирани услуги за МСП за развитие и укрепване на управленски капацитет;

- подкрепа за растеж на предприятия чрез подобряване на качеството и чрез насърчаване на използването на информационни и комуникационни технологии и услуги;

- подкрепа за осъществяване на дейности и предоставяне на услуги в пряка полза за развитието на бизнеса и възможностите за експортна ориентация на МСП. Тази приоритетна ос би била подходяща и за развитието на социално предприемачество, чиито бенефициенти са малки и средни предприятия чрез Фонд на фондовете, кредитни и финансови институции, други посредници.

„Самостоятелен бизнес“

„Самостоятелен бизнес“ е част от програмите и проектите за започване и развитие на самостоятелна стопанска дейност на хората с увреждания, финансирани от средствата на Агенцията за хората с увреждания. „Самостоятелен бизнес“ е проект финансиран от средствата на Агенцията за хората с увреждания с методика по чл. 19, ал. 1 от Правилника за прилагане на закона за интеграция на хората с увреждания (ППЗИХУ) във връзка с чл. 8.

Насочен към развитието на самостоятелен бизнес на хората с увреждания, по този инвестиционен проект могат да кандидатстват физически лица с трайни увреждания. Приоритетна цел на проекта е едноличният собственик да осигурява своите доходи от функциониране на собственото си предприятие в изпълнение на задълженията чрез самостоятелно извършване на основната(ите) дейност(и), записана(и) в Търговския регистър при учредяване на предприятието. В този смисъл за нуждите на извършваната стопанска дейност едноличният собственик може да наема и други лица за осъществяване само на спомагателни, неуправленски, неопределящи профила на дейност на предприятието видове работи.

Финансовите средства за класирано конкурсно предложение се отпускат само на еднолични предприятия на лица с трайни увреждания и са в размер до 20 000 лв. Спечелилият финансиране кандидат трябва да учреди предприятие, като първоначалните разходи по учредяването на предприятието се поемат от него, след което изразходваните средства му се възстановяват при сключване на договора за финансиране с АХУ. За да кандидатства за създаване на предприятие по този проект, кандидатът трябва да притежава подходящите умения, квалификация и управленски опит за реализиране на начинанието, които се описват в саморъчно подписана от него автобиография, която се прилага към конкурсните документи. Ако кандидатът се нуждае от придобиване на нови умения или от повишаване на квалификацията си във връзка с извършване на предвидени в конкурсното предложение дейности, той може да планира участието си в обучителен курс.

Програма за развитие на селските райони за периода 2014-2020 г

Подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности“ предоставя възможност и подпомага стартирането на нови неземеделски дейности в селските райони. Дейностите по тази подмярка трябва да са нови за предприятието или лицето, което получава подпомагането. Тази подмярка дава възможност да се развива предприемачеството в селските райони, като от нея могат да се възползват земеделски стопани или микро предприятия, регистрирани като еднолични търговци или юридически лица по Търговския закон, Закона за кооперациите или Закона за вероизповеданията, както и физически лица, регистрирани по Закона за занаятите, които имат седалище/клон или съответно постоянен адрес за физическите лица на територията на селски район

Подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности“ предоставя безвъзмездна финансова помощ под формата на фиксирано плащане, което не надвишава 25 000 евро, като подпомагането се извършва чрез две плащания, представляващи първо плащане в размер на 15 000 евро – до 3 месеца от сключване на договор и второ

плащане при коректно изпълнение на бизнес плана, но не по-късно от петата година, в размер на 10 000 евро. Второто плащане се извършва, ако кандидатът коректно е изпълнил бизнес плана и е създадено най-малко едно работно място (включително самонаемане).

Фондация “Лале” - Програма за малки грантове

Програмата б финансира малки проекти, за да насърчи участието на хора от местната общност в инициативи и дейности, които решават конкретен местен проблем, подобряват условията на живот, улесняват достъпа до информация, насочени са към активиране на младежите и възрастните хора за решаване на проблемите им към въвеждане на съвременни модели и практики за социални услуги в общността. VIVACOMFund VIVACOMFund съсредоточава корпоративната социална отговорност на телекомуникационната компания Виваком, акцент на която са образованието, спортът, професионалната реализация, благотворителността и културата.

„Регионален грант“

През 2015 година за пръв път стартира и Програмата „Регионален грант“. VIVACOM стартира програма „Регионален грант“ с подкрепата на Фондация Български център за нестопанско право. Програмата предоставя безвъзмездна помощ/грантове на граждански организации, читалища и училища от цялата страна за проекти на местно ниво. Програмата няма ограничение за сферите, в които ще се развиват идеите, важно е инициативите да са насочени към промяна, полезна за общността. Финансирането за всеки проект може да бъде до 5 000 лева, като няма ограничения в броя проекти, които една организация подава, както и дали е била сред печелившите в предходна година. Общата стойност на VIVACOM „Регионален грант“ през 2018 година е 60 000 лева. Програмата подкрепя инициативи с продължителност до 1 година. Програмата няма ограничение за сферите, в които се развиват идеите. При преценката на инициативите се взимат под внимание следните ключови фактори:

- Ефект върху хората на местно ниво;
- Полза за общността от реализиране на инициативата;
- Въвличане на общността;
- Иновативност или нов начин за решаване на проблем. За финансиране могат да кандидатстват само читалища, училища и юридически лица с нестопанска цел в обществена полза.

„Ти и Lidl за по-добър живот“

„Ти и Lidl за по-добър живот“ е социално отговорна инициатива на хранителната верига Лидл България. "Ти и Lidl за по-добър живот“ има за цел да подкрепи проекти на неправителствени организации (сдружения, фондации, читалища, училищни настоятелства и други организации с нестопанска цел), като им помогне да реализират своите идеи за по-пълноценен и качествен живот на местните общности. Инициативата мотивира гражданите чрез техните граждански организации да подобряват условията на живот в своите населени места, като осъществяват проекти в областта на образователните инициативи, опазването на околната среда, културата и историческото наследство, както и здравословния начин на живот. Проектите, одобрени за финансиране, могат да получат грант в размер до 10 000 лева.

В сравнителен план най-често социалните предприятия могат да бъдат разпознати като кооперации (в които като физически лица участват представители на уязвимите групи) или организации, които извършвайки „бизнес“, си поставят социални цели и има механизъм, по който се гарантира, че цялата или част от печалбата се реинвестира в самото предприятие. В някои от държавите с развита социална икономика често използвана форма е неправителствена организация (НПО). В много от случаите НПО извършва социални услуги за конкретна целева група и социалното предприятие „надгражда“ подкрепата като създава условия за трудова заетост и за бизнес дейност, в която участват или ползват от която са за допълнителна подкрепа на уязвимите групи. След проучване на различни успешни модели на социални предприятия в други европейски страни, се налага изводът, че за да бъде разпознато като успешно едно социално предприятие, е необходимо да се имат предвид следните отправни точки:

1. Бизнесът е водещ – социалните предприятия развиват чисто икономически дейности, реализират стоки и услуги (по-често) на пазарен принцип;

2. Мрежа от подкрепа – в много случаи социалното предприемачество надгражда социалните услуги. То се реализира като част от обща програма за социални услуги (класически – дневни центрове, центрове за рехабилитация и пр.) и играе ролята на мост към активно социално включване – заетост, образование, обучение, услуги;

3. Бавни резултати - въпреки, че функционират на пазарен принцип, социалните предприятия се развиват с по-бавни темпове от останалите предприятия. Този факт се дължи най-вече на трудността да се работи с конкретната уязвима целева група. Нужни са време и допълнителни усилия, за да може социалното предприятие да догони конкурентно другите производители или доставчици на услуги;

4. Целева група - дейностите на социалното предприятие са насочени към деца от бедни семейства, деца на разведени родители, майки и семейства в риск, подсъдими, бивши затворници и техните семейства, бездомни младежи, ромската общност, силно изолирани групи – наркозависими, проститутки и имигранти, необразовани млади хора, хора с интелектуални затруднения и психична болест, младежи, борещи се с безработицата;

5. Партньорство с публичните власти, нестопанския и корпоративния сектор. Постигането на социални цели има много и различни аспекти и изисква съвместната работа на всички заинтересовани страни и обществото като цяло. Едно социално предприятие трудно може да постигне социалните си цели без такава подкрепа. Въпреки всички тези белези и отправни точки, постигането на устойчивост на социалните предприятия на европейско ниво е сериозно предизвикателство. То се дължи най-вече на факта, че поставените социални цели и задачи силно затрудняват бизнес частта в социалните предприятия. И все пак различните държави от Европа са намерили различни решения на конкретните проблеми, касаещи социалното предприемачество.

В следващата част от анализа са представени няколко добри практики от различни държави.

„Социално предприятие Работилница за сувенири и култура“

Купи подарък с ♥ от майка на дете или възрастен с увреждане

Търсите ПОДАРЪК?

Потопете се в магията!

Купете с ♥ от **МАЙКА НА ДЕТЕ**
или **ВЪЗРАСТЕН С УВРЕЖДАНЕ**.

Социалното предприятие се развива под формата на сай за електронна търговия. Основната цел на този сайт е да помогне на майките на деца с увреждания. Тези жени нямат почивен ден, а техният труд е по-ценен от всеки друг на света. И въпреки умората – доста от тях, дали случайно или по принуда, са открили свои скрити заложби и са ги използвали за своя нова професия – произвеждат различни ръчни сувенири. Ще се учудите колко много майки правят ръчно изработени неща. Тези предмети не са обикновени – в тях са вплетени надежда и любов. И смисълът в покупката им е много, много по-голям.

Социален магазин във Варна

Първият "Социален магазин" отвори врати във Варна. Той се намира в Двореца на културата и спорта. В магазина се предлагат изделия произведени от лица с увреждания от Трудово - производителна кооперация "Родина", както и ръчно изработени сувенири от незрящи лица. Изделията, които се предлагат в социалния магазин и се изработват ръчно от социално уязвими групи ще се популяризират чрез "Каталог на типичните варненски сувенири".

Инициативата е част от проект "Социален магазин-живо наследство", който се реализира от Сдружение "Моят град" с финансовата подкрепа на Община Варна.

Общинска оранжерия, Смолян

Малка оранжерия изцяло със собствени средства е създадена община Смолян, около 200 квадратни метра ефективна площ, с капацитет около 50 000 максимум 60 000 цъфтящи растения за зацветяване на община Смолян. Оранжерията е покрита с полиетилен, отоплява се с остатъчната енергия на спортната зала. Изградена е със собствени общински средства и стремежът е да се използва максимално ефективно. Избрани са 5 вида растения – теменужки, петунии, газании, тагетис/турта и върбинка (градинска бегония) , които се отглеждат от семена, от гарантиран производител, с над 90% кълняемост и производителност. Така се постига по-голяма ефективност на ръчния труд и опростяване на процесите, могат да се използват програмите за заетост за неквалифицирани работници и да се снижат разходите на общината. Управлението е поверено на общински служител, който отделя 1-1,5 часа дневно на оранжерията в активните месеци, а работниците в оранжерията са по мерки за заетост на Бюрото по труда, като се избират неквалифицирани, но мотивирани хора, които се инструктират и ръководят всеки ден. Оптималният вариант е да се наемат 2-3 работника по програмите за заетост за 6 или 12 месеца, като заплатите и осигуровките се покриват от програмите. Добро решение на ръководството е да предоставят разсад за зацветяване на междублокови пространства на жители на общината срещу протокол и последващ контрол какво е засято и как се стопанисва. Така се намаляват значително гражбите и унищожаване на цветята.

Общинска оранжерия Минерални бани

Общинска оранжерия по трансграничен проект по Гърция – България 2007-2013 е изградена в община Минерални бани. Оранжерията е с площ 1 декар, отоплява се от термалните води, с екологичен ефект на използване на възобновяеми източници. За оранжерията е бил нает агроном на щат, който да ръководи и организира отглеждането на цветята, а работниците са назначени по програми на субсидирана заетост. Обикновено 2 работника и агрономът са били достатъчни за оранжерията. След изтичане срока на проекта общината трябва да мисли за ефективност на произведената продукция и оптимизиране на разходите. Оптималната площ за производство на цветя за общината е около 300 квадратни метра, но оранжерията е доста по-голяма, еднокамерно помещение, разходите за отопления са големи и произведената продукция цветя става неконкурентна на пазарната.

Общинска оранжерия община Сатовча

По Оперативна програма Развитие на човешките ресурси 2007-2013 е създадена неотопляема 200 м² оранжерия– парник в община Сатовча, която предоставя заетост на социално уязвими групи. Има и овощна градина, отглеждат се и храсти за озеленяване на общината. В парника се отглеждат цветя от семена за зацветяване на общинските площи като след изтичане срока на проекта се създава заетост на 4 работница на пълно работно време, един от които е пазач. Работниците се грижат и за овощната градина. Наетите са по програми за субсидирана заетост от Агенцията по заетостта/Бюро по труда. Ръководят се от служител в общината – агроном. По-рентабилно е отглеждането на разсад за зеленчуци отколкото цветя.

Социално предприятие “Чудната градина”

Предприятието е създадено от фондация „Свети Николай Чудотворец” е първата в страната оранжерия, в която работят хора с интелектуални затруднения. „Чудната градина” показва модел, в който хората с интелектуални затруднения могат да бъдат ценни както за себе си, така и за обществото, да работят и да се чувстват полезни и пълноценни. През ноември 2018 г. година фондацията получава от община Добрич с решение на Общински съвет – Добрич терен от близо 4 дка за безвъзмездно ползване за срок от 10 години. 12 са работните места на 8-часов работен ден, а 10 души ще работят по 4 часа. Те ще имат работа в продължение на 30 месеца.

В “Чудната градина” работят младежи с интелектуални затруднения от Дневния център за възрастни и от Защитените жилища. В оранжерията се отглеждат зеленчуци, овощки и цветя. “Чудната градина” е захранена с ток и вода. През март 2019 ще са готови 20 000 кофички с разсади на летни цветя и още една оранжерия. Към оранжерията е разкрито малко магазинче. Предприятието получава одобрение като работодател по две програми за трудова заетост на хора с увреждания и наема 22 души на работа.

Мрежа Хлебни Къщи –организация, използваща хляба за промяна”

Да донесеш положителна промяна в тези трудни времена може да бъде голямо предизвикателство. Един от най-древните хранителни продукти, хлябът, отдавна е основен елемент в различните култури по цел свят. Тъй като изисква само основни, достъпни съставки, хлябът може да бъде направен и да донесе наслада на почти всеки, което го прави идеален елемент за обединяване на общности. Мрежата Хлебни Къщи е

създадена от Д-р Надежда Савова-Григорова, културен антрополог от Университета „Принстън“, САЩ. Провеждайки своя докторат, тя пътува в над 75 страни, изследвайки различни културни и хлебни традиции, за което е отличена и от световното издание на Нешънъл Джиографик за “Пътешественик с мисия на Годината 2012”. През 2009 г. на мястото на стария занаятчийски дюкян на прапрабабата на Надежда в Габрово се експериментира и създава първата Хлебна Къща, която събужда ентузиазма на група доброволци и бързо се превръща в едно от най-новите и иновативни читалища в България, “Св. Св. Дамаскин и Онуфрий Габровски-2011”.

Хлебната къща се доказва като уникален и успешен модел на социално-културен център, и става една от програмите на неправителствената организация в обществена полза. След първата Хлебна къща създадена в Габрово през 2009г., през 2010 г. отваря врати и втората Хлебна Къща в Златарица, изцяло по инициатива на местни хора и успява да сплоти около пещта различните 5 етноса на малкото градче. През 2012 г. сдружението МЗС печели финансиране от престижната американска фондация C.S.Mott с проект за развитие на Мрежа от Хлебни Къщи в 5 града на България – София, Пловдив, Стара Загора, Варна и Габрово. Така през 2013 г. в гр. Пловдив отваря врати Хлебната къща в историческото пространство на старата фурна на Стария град, отдадено от Общината, а през 2014г. и Община Велико Търново отдава за социална Хлебна къща една от къщите на Самоводската чаршия. Мрежата бързо се разраства благодарение на националната популярност, която каузата получава и към момента програми “Хлебна Къща” водени от обучени доброволци-“хлебоволци” има в над 15 града на България.

През 2014 г. Надежда и съпругът и Стефан създават и Хлебна Къща София – Фурна “НадЕжко”, която вече се превърна в модел на успешно социално предприятие, което обучава и наема хора от уязвими групи, и подпомага да има регулярни седмични безплатни социални и терапевтични месения и програми. В фурна “НадЕжко” вече са се обучавали социални предприемачи от Бразилия, Южна Африка, САЩ, Китай, Англия, Италия, Германия и др., които планират да откриват сродни социални предприятия в техните страни, което ще разрастне Мрежа Хлебни къщи и като модел на “социален франчайз”.

Втората успешна социална фурна към мрежата работи в гр. Габрово, като обучи и нае младежи от местния дом за деца лишени от родителска грижа.

Продължават да се отварят още Хлебни къщи, плод на местни инициативи и организации, подкрепени от нас с методите и мрежата ни: през 2013 г. в с.Лобош, близо до гр.Радомир; през 2014-2015г. къщите в Копривщица и Свиленград, към местно помощно училище. И така мрежата от Хлебни къщи продължава да расте в България и по света, троха по троха и човек по човек!

Хлебните къщи са 3 вида:

- 1) Физически пространства (къщи), някои с традиционна пещ на дърва, които функционират като културно-социални центрове. Такива има в Търново, Габрово, Златарица, Пловдив, Стара Загора, Копривщица, Свиленград, с.Лобош.
- 2) Физически пространства (къщи), които функционират като фурни-социални предприятия, които спомагат за устойчивостта на безплатните социални програми. Такива има в София и Габрово.

3) Програма „Хлебна Къща“, в която си партнираме с местни институции (дневни центрове за хора с увреждания, училища, читалища, православни църкви, музеи и др.) като ги обучаваме да провеждат регулярни събития с месене и печене на хляб с уязвими групи. Такива програми има във Варна, Нова Загора, Бургас, Видин, Плевен и др.

Омрежаване

Разгръщането на дейностите на хлебните къщи дава възможност да достигнат до все повече уязвими групи, доброволци и неправителствени организации. Ето защо търсим активни и социално отговорни партньори, с които да си сътрудничим. Уверени сме, че заедно можем повече!

Основният инструмент за социална промяна, който използват са т.нар. общностни месения на хляб, които имат социален, терапевтичен и културно-образователен аспект. Дългосрочната ни цел и мечта е всеки областен град на България да си създаде поне една Хлебна Къща, която да функционира като социално-културен център и, ако има местен предприемачески дух и гражданска инициатива, да е самоустойчиво средище като социално предприятие фурна за хляб.

Всички дейности, регулярни и извънредни, са организирани от хора повярвали в мисията на Мрежата Хлебни Къщи да бъдем свързани чрез хляба оформяйки места за среща, където сред уютта на огъня и аромата на топъл хляб различни хора, познати и непознати, малки и големи, българи и чужденци, да се сближават и подкрепят като взаимно се обогатяват и развиват, да откриват неподозирани си артистични заложби потребности.

Чрез колективното месене и декориране на хляб и създаването на изкуство по време на печенето на хляба се захранва:

Общностното социално възраждане

Създава се уютна и творческа среда за социални контакти и общностно обединение между различни групи

Приобщават се различни групи, местни етнически (турци, роми), както и групи на хора с специфични потребности (незрящи, с увреждания, с хронични заболявания, социално слаби и др.)

Социалното предприемачество

Работят за развитието на социалното предприемачество в България и вероятно това е първият български модел на социален бизнес станал популярен международно.

Създава се успешен, уникален на световно ниво модел на фурни-социални предприятия, които не просто обучават и наемат хора от уязвими групи, а и предлагат регулярни безплатни програми с „Хлебна терапия“ за хора с увреждания, деца без родители, и различни хора в нужда от подкрепа.

Екологията, храненето и гражданското общество

Обучават на теми по здравословно хранене, земеделие и екология. Концепцията на Хлебната Къща е призната като уникален световен модел от Slow Food International

(<http://www.slowfood.com>) в партньорство с другите страни, където вече има програми Хлебни Къщи вдъхновени от модела на първата в Габрово и част от мрежата на МЗС.

Възраждат любовта към природата обвързана с културното наследство, чрез излети и планински туризъм на основата на Скаутските принципи и методика за оцеляване, водачество и хуманност.

Развиват активно гражданско съзнание и поведение чрез обучения на млади лидери за местна само-организация и благотворителност, водачество и толерантност при работа в група, партньорство с местната власт за търсене на социално благоденствие.

Изкуство

Вдъхновяват местните и общонародни български традиции като начин да се засили естествения процес на приемственост между поколенията като основа на чувството за принадлежност към миналото, свързаност с настоящето и мисъл за бъдещето.

Съчетават традиционно и съвременно изкуство чрез иновативни изложби, мероприятия и проекти.

Развиват международен културен обмен и сътрудничество със страни от Мрежата на Хлебни Къщи, на Международния Съвет на Самодейните Средища, и мрежата на Terra Madre от Конвивиуми около местни хранителни традиции на Slow Food International.

Възраждат местните занаяти и забравените чалъми.

Иновативни програми, продукти и услуги на „Хлебни къщи“

Различните творчески методи, които се развиват около месенето на хляб се доказаха с годините и наблюденията на психолози, арт терапевти и социални работници като успешна и нов вид арт терапия: “хлебна терапия” (www.breadtherapy.net). Самото име “Хлебна Къща” идва от името на града “Витлеем”, което значи “Дом на хляба” (“бет” е дом, “лекем” е хляб), като визията ни е около хляба всеки да е равен в колективното месене и споделянето и общуването около хляба – световен символ на мира. Във всяка Хлебна къща всеки е поканен. Идват и се смесват хора от различни възрасти, професии, специални потребности и уязвими групи, за да месят заедно хляб, да замесват приятелства, да пекат в огнена пещ, да споделят заедно, да творят с поезия, музика и глина, и да разговарят за света, живота и всичко останало.

Нуждата от самостоятелност и устойчивост ни мотивира да развием дейностите ни към сферата на социалното предприемачество и развитие на иновативни продукти и услуги – производство и продажба на здравословни хлебни изделия с квас, тиймбилдинг (бред-билдинг/Bread building), “Хлебен (Happy) Hour” след работа, алтернативно кариерно ориентиране за младежи, обучения за деца и възрастни (културна антропология и археология за деца; световна кулинария и “Хлябовете на света” за всички възрасти), уникални събития “Хляб на тъмно” водени от незрящи за смесени групи, и много други идеи, които постоянно развиваме и експериментираме.

Стопанската дейност от тези продукти и услуги в модела ни социални предприятия, обединени в мрежа която наричаме “социален франчайз”, подкрепя нашите безплатни социални програми за хлебна терапия и трудова и социална интеграция на деца и възрастни с увреждания и от различни уязвими групи, програми за креативно кариерно

развитие в училища, и все повече иновативни но и целенасочено простишки подходи към решаването на сложни социални проблеми.

Чрез „Хлебните къщи“ си дават среща около хляба всички, които “месят, за да се смесят”!

- Ентузиастите, които преодоляват трудностите
- Доброволците-“хлебоволци”, които не щадят себе си
- Производителите, които познават поименно клиентите си
- Дарителите, които споделят хляб със слабите и уязвимите
- Социалните работници, които мислят творчески за нуждите на слабите
- Хората със специални нужди, които намират своето място в обществото
- Творците и любопитните, които изпробват нови и нови подходи

„Фондация за социална промяна и включване“

Развива две социални предприятия с няколко основни цели:

- осигуряване на достъп до пазара на труда на млади хора, израснали без родителска подкрепа и хора в риск от бедност,
- изграждане и развиване на социалните и трудови умения на уязвимите групи, с които фондацията работи,
- повишаване информираността на обществото относно съществените социални проблеми, с които фондацията се бори,
- развиване на социалното предприемачество като сектор в страната, както и
- генериране на средства в подкрепа на социалните програми на фондацията.

„Работата е основна ценност и ключов фактор за интеграцията на всеки млад човек в обществото. Младежите, израснали в домовете имат нужда точно от това – да бъдат ангажирани в смислена дейност, която им дава чувство за принадлежност, по-добра самооценка и утвърждава достойнството им. Това е шанс за тях да повишат капацитета си и да станат по-конкурентноспособни на пазара на труда.“ коментира Теодора Колева, изпълнителен директор на „Фондация за социална промяна и включване“.

Чрез продуктите и услугите на предприятието може да се поръча и изработи лично или фирмено събитие или още по-специално – да се поръчат ръчно изработени подаръци на достъпна цена! По този начин ще подкрепите и каузата на младежите в неравностойно социално положение!

“Работилница за самупи НОРе Soap”

Работилница за сапуни HOPE Soap стартира през месец март 2012 година като част от съвместен проект между „Фондация за социална промяна и включване“ и международната студентска организация „Сайф“ (SIFE). Мисията на българските студенти в Бирмингам, Великобритания, които са част от международната организация „Сайф“, е да дават необходимите знания и увереност на хората в нужда, за да могат те да се справят сами с живота и да напуснат зависимостта си от правителствени и неправителствени организации.

Благодарение на работилница за сапуни HOPE Soap младежи в неравностойно социално положение и хора в риск от бедност биват ангажирани с продуктивна дейност, която развива техните социални и трудови умения, като в същото време генерира средства за издръжката на програма „Дом Възможност“.

Процесът включва малко на брой прости операции, подходящи за интелектуалните и физическите възможности на младежите в „Дом Възможност“. Съчетават се творческа дейност и рутинна последователност, което спомага за развитието на техните психосоциални умения и трудови навици в защитена среда. Сапунът се произвежда от готова база, аромати и оцветители, които отговарят на всички нормативни изисквания за качество и хигиена.

„Коледни подаръци“

Всяка година „Фондация за социална промяна и включване“, с екип в България и Великобритания, раздава хиляди подаръци на деца, семейства и групи в неравностойно положение. Някои от тях живеят в крайна бедност и бюджетът им не позволява специални разходи за празниците. Други нямат близки, с които да споделят празника.

КОЙ ПОЛУЧАВА ПОДАРЪЦИ?

Подаръците достигат деца от 0 до 18 години, настанени в специализирани институции; деца, лишени от родителска грижа; жени и деца пострадали от насилие; жени жертва на трафик; самотни родители; семейства в криза; семейства на лишени от свобода; възрастни хора настанени в специализирани домове; самотни възрастни и други.

КАК ПОМАГАТ КОЛЕДНИТЕ ПОДАРЪЦИ?

„Подаръците носят радост на хора в трудни ситуации им показват, че са специални и обичани. За някои от хората, това е единствения подарък, който те получават за празника. Коледните подаръци ни дават възможност да достигнем до хора в трудност и да изградим отношения на доверие, за да можем да им помогнем и в дългосрочен план“

- През 2009 година раздадохме подаръци на около 4000 българи
- През 2010 бройката достигна 5300
- През 2011 с подкрепата на Еконт Експрес раздадохме 5800 подаръка
- През 2012 година броят на подаръците нарастна до 6400
- През 2013 година увеличихме бройката до 7100
- През 2014 година раздадохме над 8 500 подаръка
- През 2015 година отново постигнахме рекорд – над 10 000 подаръка бяха раздадени на хора в нужда в страната
- През 2016 година 10 233 достигнаха до 21 населени места в България, а 1 491 подаръка бяха предоставени на хора в нужда в Сърбия
- През 2017 година, с много подкрепа от български доброволци и дарители, 9224 прилежно опаковани подаръка достигнаха до деца и възрастни, които живеят в бедност в цялата страна.
- През 2018 година, отново кампанията бе подкрепена от доброволци и дарители, които направиха възможно всеки от над 10-те хиляди подаръка да намери своя получател и да донесе радост и топлина в празничните дни.

ОТКЪДЕ ИДВАТ ПОДАРЪЦИТЕ И КАКВО ИМА В ТЯХ?

Всеки подарък представлява кутия (често от обувки), която е опакована в празнична хартия и съдържа вещи от първа необходимост; зимни аксесоари; детски играчки, бонбони и други дребни предмети. Приготвят се от граждани в Англия – училища,

църкви и други институции участват в организацията. Подаръците се сортират и разпределят по възраст от доброволци в Англия и се транспортират до България.

„Футболно лято в Бойчиновци“

От 2013 година насам, екип от служители и доброволци от ФСПВ провежда инициатива „Футболно лято в Бойчиновци“ в поправителния дом в гр. Бойчиновци, в рамките на която използва спорта като основно средство за да достигне до младежите в риск.

Чрез футбола, личния контакт и груповите сесии, нашият екип се опитва да покаже на младите хора, лишени от свобода, че има алтернативи на престъпния живот. Младите нарушителите (15-21 години) са с ограничен достъп до образование, здравеопазване и трудова заетост по различни причини. Много от тях се обръщат към криминалните практики – като повечето от тях са привлечени в най-ранна детска възраст. Така за тях започва един безкраен цикъл на престъпност и лишаване от свобода, който за твърде голяма част от младежите продължава цял живот.

Начинанието има две основни цели – от една страна младежите от програма „Дом Възможност“ да се опознаят и да работят за изграждането на базови значими умения за справяне със самостоятелния живот, както и да получат възможност да видят поправителната институция в гр.Бойчиновци отвътре, като превенция на попадането им в местата за лишаване от свобода. Друга цел на футболния лагер е да помогне на младежите от „Дом Възможност“ да оценят алтернативите, които им биват предоставени за приемлива работа, достоен труд и живот.

От друга страна, проектът цели да покаже на лишените от свобода, че не са сами, въпреки направените грешни избори, както и че има към кого да се обърнат, ако желаят промяна, след напускане на институцията.

Тези две групи от млади хора имат общи характеристики – тежко маргинализирани, често забравени и изоставени от една система, която няма качествени инструменти и ресурс да се справи с проблемите, пред които младежите са изправени.

В програмата, освен футболните срещи, водени от доброволци и служители на фондацията, са включени и дискусии на различни теми.

През 2018-а година Столична община предостави финансиране в размер на 1813 лв. за частично покриване на разходите по летен лагер „Футболно лято в Бойчиновци“ в рамките на Програма за развитие на физическото възпитание и спорта в Столична община, Програмен приоритет: Проекти, свързани със спорт в свободното време за деца и ученици – програма „Ваканция“.

През 2019-та година Столична община предостави финансиране в размер на 2319 лв. за частично покриване на разходите по летен лагер „Футболно лято в поправителния дом“ в рамките на Програма за развитие на физическото възпитание и спорта в Столична община, Програмен приоритет: Проекти, свързани със спорт в свободното време за деца и ученици – програма „Ваканция“.